

AURELIUS VICTOR, *Liber de Caesaribus*, editio bilinguis, *Carte despre împărați*, traducere MIHAELA PARASCHIV, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii, apendice și indice de NELU ZUGRAVU, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2006, 504 p.

În mediul istoric se cunoaște prea bine că izvorul reprezintă esența cercetării. Fie el literar, epigrafic, numismatic, arheologic sau de altă natură, valabilitatea unor concluzii depinde în cea mai mare măsură de corectitudinea, acuratețea și obiectivitatea cu care se prelucrează informațiile dintr-o astfel de sursă.

Utilizarea izvorului literar presupune luarea în calcul și a dozei de subiectivism, moderată sau mai accentuată, pe care autorul o imprimă operei din considerente diverse. În aceste condiții, îngrijirea unui volum care cuprinde opera unui istoric antic devine o provocare și presupune o muncă asiduă.

Cum am fost deja obișnuiți din anterioarele ediții de izvoare publicate sub îngrijirea profesorului Zugravu, respectiv Rufius Festus, *Breviarium rerum gestarum populi Romani*, Iași, 2003 și *Res Gestae Divi Augusti*, Iași, 2004, și această nouă contribuție se înscrie în sfera lucrărilor de o utilitate incontestabilă pentru cunoașterea istoriei Imperiului Roman, în general, și a regiunii Dunării de Jos în special. Toate acestea fac parte dintr-un proiect mai amplu și de lungă durată.

Volumul de față, rod al muncii concertate dintre un filolog ieșean de prestigiu, prof. dr. Mihaela Paraschiv, și a unui istoric, prof. dr. Nelu Zugravu, întrunește toate condițiile cerute de standardele științifice și va constitui, cu siguranță, un instrument de lucru nu doar util, dar și plăcut, pentru cei interesați de istoria Imperiului Roman.

Nu vom face aprecieri relativ la traducere, limba utilizată și elementele de stil. Aceste aspecte le lăsăm în grija specialiștilor clasicști, mult mai avizați și credibili. Ne vom concentra asupra conținutului, a utilității istorice și, bineînțeles, asupra mijloacelor utilizate de editor pentru transformarea unui text cu informații de multe ori fad, într-un volum cu greutate.

În studiul introductiv consistent din deschiderea acestei ediții, informațiile biografice despre Aurelius Victor, trăitor în secolul al IV-lea, referirile la titlul și

data lucrării, la izvoarele utilizate și valoarea lor intrinsecă sunt completate de aprecieri pertinente legate de ideile istorice, politice și morale care reies din opera victoriană.

Titlul sub care se face editarea lucrării lui Aurelius Victor este unul convențional, fiind preluat astfel din manuscrisele medievale. Practic, opera de față este parte componentă a unui *corpus* ce mai cuprindea alte două *opuscula*: *Origo gentis Romanae* și *Liber de viris illustribus Urbis Romae*, cu autori diferiți, dar probabil tot din secolul al IV-lea. Cât privește data redactării lucrării, discuțiile exegetice se fixează, în general, în perioada 358–360, cu o anumită insistență pentru sfârșitul anului 359 și începutul lui 360.

Originile și cariera lui Sextus Aurelius Victor sunt cunoscute, în linii mari, din propria sa operă, dar și de la Ammianus Marcellinus, precum și dintr-o inscripție descoperită în forul lui Traian de la Roma, care îl amintește ca *praefectus Urbi*, în anul 389. Cu origini africane, așa cum ne dezvăluie însuși autorul antic, avem de-a face cu un intelectual de primă generație, lucru care se va observa pe parcursul lucrării. Oricum, ascensiunea sa a fost una impresionantă. La fel și gradul de erudiție la care a ajuns și care este reliefat în ediția de față.

Trebuie să amintim de la bun început că îngrijitorul acestui volum a folosit pe scară largă în special trei ediții din opera lui Aurelius Victor: Kirsten Gros Albenhausen, Manfred Fuhman (eds.), Darmstadt, 1997; Harry W. Bird (ed.), Liverpool, 1994 și, mai ales, Pierre Dufraigne (ed.), Paris, 1975. În cele mai multe cazuri am observat că opiniile ultimului sunt dezvoltate original în ediția românească, fără, însă, a trece nefiltrate și, de multe ori, revizuite.

Revenind la conținutul lucrării lui Aurelius Victor, oficial nu se cunosc sursele utilizate de către autor, în ciuda faptului că el însuși afirmă că a citit multe. Modelul comun, propus de Enmann încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, pentru o serie de lucrări din secolul

al IV-lea, inclusiv aceasta, respectiv o lucrare denumită convențional *Kaisergeschichte*, unde ar fi fost prezentate o serie de biografii ale împăraților de la Augustus la Dioclețian, este o ipoteză puțin credibilă, așa cum reiese din comentariul făcut de editorul acestei ediții. Cert este că, pe alocuri, apar informații și idei preluate de la Sallustius, Pliniu cel Bătrân, Suetonius, Tacitus și din alte scrieri filosofice.

Opera lui Aurelius Victor nu este doar o simplă succesiune de biografii, unde faptele împăraților ar fi prezentate imparțial și obiectiv. Se remarcă un ton moralizator, o aplecare către reflecție și filosofie, semn al inspirației din Sallustius sau Tacitus. Editorul sesizează la autorul antic un spirit „cârcotaș și gomos”, pentru că face referire doar la acele episoade din viețile împăraților prin care se poate stigmatiza orice viciu sau, dimpotrivă, se pot pune în evidență calități pe care alți autori nu le-au sesizat din lipsa informației, sau, pur și simplu, din reavoință. Am adăuga noi că acest spirit nu este neapărat caracteristic persoanei autorului, ci stilului epocii. Compilația presupunea selecție. Selecția impunea evidențierea aspectelor de interes și anume caracterul celui vizat, cu defectele și părțile sale pozitive. Faptul că nu este o lucrare oficială, ca de pildă *Breviarium*-ul lui Eutropius, conferă această libertate autorului african. Așadar, din punctul de vedere al informației în sens strict, opera sa suferă tocmai pentru că se concentrează către conduitele scandaloase și conjuncturile tensionate. În plus, comite destule greșeli, unele de substanță, și amintim aici doar atribuirea *Constitutio Antoniniana* lui Marcus Aurelius, când se știe că promulgarea acestui important edict a avut loc, indubitabil, în timpul lui Caracalla, la câteva zeci de ani de împăratul filosof.

Îmbinarea constructivă a ideilor preluate din sursele sale este foarte bine reliefată de transpunerea continuității istoriei pe etape, de inspirație sallustiană (cu creșterea, apariția momentului de criză și apoi decăderea) alăturată ideii ciclicității de origine taciteică. Editorul ediției de față, având ca model analiza lui Dufraigne, identifică șase cicluri de evoluție a Imperiului Roman care ar putea reieși din opera lui Aurelius Victor. Pentru fiecare dintre ele se fac analize detaliate ale etapelor parcurse, ale împăraților care au adus Imperiul pe culmile prosperității sau, dimpotrivă, în pragul colapsului. Cu favoriți și antipatii, cu revoltă și resemnare, Aurelius Victor delimitează binele de rău din personalitatea fiecărui împărat, cântărind cu un etalon care nu este de fiecare dată același, consecințele acțiunii lor pentru evoluția Imperiului. Aspectul elevat al discursului, pesimismul accentuat întâlnit în multe dintre aprecierile sale, ca și expunerea retorică sunt câteva dintre trăsăturile ce sunt bine puse în evidență.

Realizând o statistică a lexemelor utilizate pe parcursul operei, îngrijitorul ediției de față încearcă să surprindă caracteristicile unei epoci întregi. Nu știm în ce măsură poate fi considerată relevantă în acest sens opera unui abreviator care are numeroase surse de inspirație anterioare și un stil impregnat de influențe, dar ni se pare

absolut meritorie surprinderea ideii că valorile care au dominat morala politică a Antichității târzii s-au schimbat fundamental, fapt care reiese și din izvorul de față.

Alocarea unui subcapitol special, în studiul introductiv, importanței informației lui Aurelius Victor pentru regiunea Dunării de Jos este absolut normală, iar comentariile făcute, care puteau fi și mai consistente, sunt clare și menite să rectifice anumite erori constatate. Sunt puse în discuție probleme spinoase din istoriografia noastră, precum istoria militară a provinciei Moesiei Inferior în secolul I p. Chr., războaiele daco-romane din timpul lui Domitian, determinarea lui Traian în încercarea de cucerire a Daciei, momentul părăsirii provinciei nord-dunărene. Sunt confirmate sau corectate, conform ultimelor cercetări, informațiile provenite de la scriitorul antic.

Cât privește aprecierea operei în epocă, se constată că nu s-a bucurat de același prestigiu și de o răspândire egală cu *Breviarium*-ul lui Eutropius, cu care a fost aproape contemporan, spre exemplu, și a dispărut destul de repede din circulație, încă de la începutul secolului al V-lea.

În locul titlului *Liber de Caesaribus*, folosit constant, dar absolut convențional din secolul al XIX-lea, i s-ar potrivi mult mai bine *Aurelii Victoris historiae abbreviatae ab Augusto Octaviano ad consulatum decimum Constantii Augusti et Iuliani Caesaris tertium*, care s-ar apropia cel mai mult, cel puțin în urma numeroaselor comentarii făcute în această ediție, de titlul autentic. Profilul lucrării lui Aurelius Victor oferă posibilitatea editorului de a efectua o introspecție exhaustivă a epocii. Pe lângă valoarea izvorului în sine, lucrarea care face obiectul acestei prezentări radiografiază, bineînțeles la o scară rezonabilă, întregul organism reprezentat de Imperiul Roman. Nu dorim neapărat să-l contrazicem pe Michel Festy care spunea că „*Liber de Caesaribus* reprezintă mai degrabă o istorie a împăraților decât o istorie a Imperiului”, dar densitatea notelor și a comentariilor pe marginea termenilor, a evenimentelor, destul de vag menționate de izvor, a personajelor asociate oricărei etape din evoluția Imperiului, ca să nu mai spunem de fiecare împărat căruia i se face o atență prezentare, fac să rezulte, în fapt, o *Istorie a Imperiului*. Cele peste 900 de note confirmă, dacă mai era nevoie, o bună familiarizare cu terminologia epocii, un spirit critic recunoscut de altfel la domnul prof. Zugravu, dar și o foarte bună cunoaștere a fenomenului istoric roman, din toate punctele de vedere.

Este inutil să insistăm asupra meticulozității cu care sunt evaluate și discutate aspecte sensibile care stârnesc interesul istoriografic. Este recunoscută acribia profesorului Zugravu în aceste situații. Nu cade în capcanele întinse de o astfel de lucrare, care evocă evenimente dintr-o epocă în care partizanatul politic este predominant, și nici nu se complăce în a face aprecieri prea îndrăznețe, dar nefundamentate suficient.

Un apendice cu *Augusti, Caesares și tyranni* menționați în *Liber de Caesaribus*, o secțiune cu *hapax-uri* istorice ca și un indice de nume și locuri, care poate

că ar fi trebuit să fie mai complex, sunt instrumente utile pentru o lucrare științifică respectabilă. Dacă se contabilizează și stilul clar al traducerii, dar și bibliografia utilizată, de ultimă generație și foarte amplă, avem toate

ingredientele unei lucrări care va stârni, cu siguranță, interesului mediului științific românesc.

DAN APARASCHIVEI